

հանեցին. մէյմ՝ ալ տեսնեն որ գլուխը մարմինէն բաժնած էր, և միայն պղնձէ թելերով իրարու հետ հաստատուած: Լճէնքը սարսափեցան մնացին. վասն զի մէկէն իմացուեցաւ որ անիկայ Կարոլոս Ան՝ զիական է եղեր՝ որ այնպիսի նախատանայ հասաւ: Լճէնքի պատմիչները կ'ըսեն թէ Պէրքսթէտ՝ Վրոմուէլին խնդիրքը կատարելու համար՝ ծածուկ կերպով Կարոլոսին մարմինը Վրոմուէլին համար պատրաստած դագաղին մէջ փոխադրեր է. և շատ հաւանական կ'երևնայ:

Վրոմուէլին բնակարանը թիւնը ասանկ կը ստորագրէ մեծն Պոսիւէ. « Լճը խորախորհուրդայոյժ և նրբա-
 ,, միտ, նենգժոտ կեղծաւոր և քար-
 ,, տար քաղաքագէտ, յամենայն ինչ
 ,, ձեռներէյ և ամենայնի թագու-
 ,, ցիչ, ժիր և անխոնջ յարաժամ՝ ի
 ,, խաղաղութեան և ի պատերազմի.
 ,, և չթողոյր բնաւ ի ձեռս բաղդին
 ,, զոր ինչ միանգամ կարող էր կորզել
 ,, ի նմանէ խորհրդով և կամ կանխա-
 ,, տեսութեամբ. դարձեալ և ար-
 ,, թուն և պատրաստական առ ամե-
 ,, նայն այնչափ՝ զի երբեք ոչ վրիպե-
 ,, ցին ի նմանէ պատեհքն առ ի բաղ-
 ,, դէն ընձեռեալք: »: Ուրիշ պատմիչ
 մըն ալ կ'ըսէ թէ Վրոմուէլ իրեն չա-
 փաւորութեամբ, սուտ կրօնասիրութե-
 ամբ, ամէն բանի մէջ արդարութե-
 թիւն ցուցնելով՝ իր ատենի խռ-
 վարարներուն միայն սիրելի եղաւ.
 բայց քիչ ատենէն անոնց ալ ատելի
 ու զգուշելի եղաւ ոչ միայն ինքը, այլ
 նաև իր անունը. այնպէս որ իրեն
 թուները հարկ համարեցան Վրո-
 մուէլ անունը ձգել և ուրիշ անուն
 առնել:

Իր որդին Նուբարտ Վրոմուէլ
 (որուն պատկերն է հոս դրածոյս)
 տեղը անցաւ. բայց ոչ հօրը կտրճու-
 թիւնն ունէր և ոչ անոր կեղծաւո-
 րութիւնը. ուստի խորհրդարանը ի-
 րեն 200,000 լիւրէ սթերլին տուաւ ու
 թագաւորական պալատէն դուրս հա-
 նեց. ինքն ալ առանձին տեղ մը քա-

շուած հանգիստ ապրեցաւ, ինչուան
 որ 80 տարեկան մեռաւ 1702ին:

Հ. Տ. Թ.

ՏՆՏԵՍ ԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼճԻԿԱՊՈՍ ԵՎ ԳԻՏԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ԿԵՂԵՒՈՒՄ:

Աս համառօտ՝ բայց հետաքրքրական ու խեղ-
 ցի հատուածը թարգմանեցինք դաղղիարէն գը-
 րուած տետրակէ մը, որ աս տարի փետրուարին
 տպուած է Աղեքսանդրիա. մէջը երկու յօդուած
 կայ, ու երկրորդին վերնագիրն աս է. Aperçu sur
 le Service quarantenaire de l'Égypte. Առ այժմ
 աս երկրորդ մասը թարգմանելու միտք ունինք:
 Շարա-
 գրողն է մեր ազգէն ՊԱՐՈՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԵ-
 ՏԱՆ մեծանուն բժիշկը, որ Եգիպտոսի կուսա-
 կալին ծառայութեանը մէջ շատ երևելի է՝ իր ար-
 հեստին խիստ հմուտ ըլլալով, ու մեծ պարծանք
 է մեր ազգին: Որոնք որ Պարոն Պետանին հետ
 ճանչնորութիւն կամ թղթակցութիւն ունեցեր են,
 թէ ազգայինք և թէ օտարք, ամէնքն ալ կը վկայեն
 իր ազնիւ սրտին ու ազգասիրութեանը. մենք ալ որ
 իրեն թղթակցութեանն ու բարեկամութեանը պա-
 տիւն ունինք՝ կը յուսանք որ իր ազգասիրական
 ջանքը աւելի հրատարակելու փափաքնիս ալ ուրիշ
 անգամ կատարենք:

ԼճԻԿԱՊՈՍ մաքրարանը՝ 1831ին
 հաստատուած է. ան միջոցին Լճեք-
 սանդրիայի մէջ եղած հիւպատոսները՝
 փոխարքային յորդորանքով իրենց վր-
 առին մաքրարանին հօգը. աս հիւպա-
 տոսներն ալ իրենց մէջէն ընտրեցին
 քանի մը հօգի, ու անոնց յանձնեցին.
 1836ին աս ատեանին տեղը անցաւ նո-
 րէն հիւպատոսաց ժողովքը՝. իսկ
 1840ին սկիզբները Լճիկապոսի Լճիկա-
 փայտէն իր վրայ առաւ մաքրարանին խը-
 նամբը: Լճիկապոսի Լճիկապոսի Լճիկա-
 փայտէն իր վրայ առաւ մաքրարանին խը-
 նամբը: Լճիկապոսի Լճիկապոսի Լճիկա-
 փայտէն իր վրայ առաւ մաքրարանին խը-
 նամբը: Լճիկապոսի Լճիկապոսի Լճիկա-
 փայտէն իր վրայ առաւ մաքրարանին խը-
 նամբը:

1 Քարանիւն: Գ. Պ. Quarantaine.

2 Գօնաթղթ:

3 Comité Consulaire.

4 Magistrat de Santé.

դէկ 'ի գործ դրուեցան , ու ալ աւելի ծաղկեցան : Ինչանկ որ անկէց առաջ եկած մեծամեծ օգուտները տեսնելով՝ բոլորովին հաստատեց տէրութիւնը աս երկրին մէջ քառասնորդական զգուշութիւնը :

Վոխարքան , որ յառաջագիմութեան անդուլը մեր դարուն մէջ շատ մեծ անուն հանեց , ու աշխարհքիս խիստ զարմանալի նորոգիչներուն հետ կրնայ բաղդատուիլ , իմացաւ որ աս առջի օգուտները անկէց ետեւ ըլլալու օգուտներուն մէկ ճաշակն են . ուստի ուզեց որ աս նոր գործողութիւնը վերջի կատարելութեան հասցնէ : Որպէս զի ուրիշ տէրութիւնք ալ Եգիպտոսի քառասնորդական զգուշութեանը վրայ աւելի համարմունք առնեն՝ 1840^{ին} Բողջութեան նոր ատեան մը հաստատեց՝ նոր հիման վրայ , ու աւելի ընդարձակ կարգերով կանոններով . և որպէս զի ետքը նոյն ժողովքէն ամէն ճշդութիւն կարենայ պահանջել , ջանաց որ ժողովքին գործքերուն մէջ բարոյականի կողմանէ ամենեւին զեղծմունք մը չմտնէ . ժողովքին անդամներէն մէկը Պէյ անուամբ պատուեց , և Բողջութեան ատենին նախագահ դրաւ . և աս պատիւը տալու համար այնպիսի մարդ մը ընտրեց՝ որ իրեն սրամտութեամբ և արթուն բնութեւնով ամենէն աւելի արժանաւոր էր նոյն պատուոյն , և փոխարքային իր վրայ ունեցած մեծ վստահութիւնը պարապ չէր հաներ : Իսկ Բողջութեան նոր ատեանին մէջ ոչ միայն գլխաւոր հիւպատոսաց կողմանէ մարդիկ կը մտնէին , հապա նաեւ տեղացի կամ օտար շատ մարդիկ , ուսումնականներ և ուրիշ պաշտօնեաներ , որ ամէնքն ալ տէրութեան ծառայութեանը մէջն էին : Եւ այն ատեանին անդամ եղանաւ տաճկի կարգացողներ , որ եթէ ան գործողութեանց մէջ հաւատքի խնդիր մը ըլլար՝ իրենց կարծիքը պիտի ըսէին :

Իսկ նոր կարգաւորութիւններուն

հետ ամէն ուսումնական հնարքներն ալ մտածուեցան՝ նոր հաստատուած Բողջութեան Ետեանին համար . վասն զի ասոր անդամներուն մէջը իրենք բժիշկ կար , որ խիստ անուանի էին , և ասոնց օգնական տրուեցաւ նաեւ չորրորդ մը՝ որ անոնցմէ վար չէր մնար , և Սուսի հիւպատոսէն խաւրուած էր :

Ինչէ ետեւ քառասնորդական զգուշութեան նմանք , որ առաջ խեղճ վիճակի մէջ էր , խիստ մեծցաւ ու ծաղկեցաւ , ինչպէս որ յայտնի կը ցուցնէ ամէն օրուան փորձը , և ամէն տեղ սկսաւ գործադրուիլ . ու աս բանին համար զինուորական և քաղաքական օգնութիւններ պակաս չըրաւ տէրութիւնը , ինչպէս որ խոստացեր էր : Որ նաեւ երուն որ վկայագիրը՝ աւրուած կամ տարակուսական էր , անոնք ներս չէին առնուէր . իսկ երկրին ներսի սահմանագլուխները ամենայն զգուշութեամբ պահպանութիւն կ'ընէին , մանաւանդ Եւրօպի , Սիւլի , ու անապատին բերանը , որպէս զի վտանգաւոր երկիրներէ եկած մարդիկ կամ վաճառքը առանց մաքրուելու ներս չմտնէին :

Երեսանդրիայի , Գահիրէի , Տիմիսթի , Ռէշիտի , ստորին Եգիպտոսի վեց գաւառներուն մէջ հրաման եղաւ որ բժիշկները , ու մահտարաժամի փորձ անձինք՝ թէ էրիկ մարդ և թէ կնիկ մարդ՝ այցելութեան երթան հիւանդներուն ու մեռելներուն :

Սեռել մը չթաղուիր ինչուան որ բժշկին վկայականը չառնուի :

Իսկ որ պզտիկ տարակոյս մը ելլէ թէ արդեօք հիւանդութեան տեսակը ինչ է , կամ թէ մեռելին՝ ի՞նչ զէ ըլլայ՝ մահուանը պատճառը ինչ է , բժիշկներուն ատեանը կը ժողովուի՝ խնդիրը որոշելու համար , և մէկէն ամէն խստութիւն ձեռք կ'առնեն , ինչուան որ հրամանագիր մը հասնի տէրութեան ներսի հոգաբար-

ձուլաց ատեանէն, որուն առաջուց կ'իմացընեն դիպուածը :

Եւ զգուշութիւններով ամենեւին սխալ գործողութիւն ու խարդախութիւն մը չըլլար, և ո՛ր բանն որ հասարակաց առողջութեանը համար դրուած կանոններուն դէմ կ'երեւնայ՝ մէկէն կ'իմացուի :

Ընողջութեան կարգերը պահելու համար շինուած պատժական օրինաց դրքին մէջ առաջուց դրուած են ինչ անկարգութիւններ որ նոյն կարգերուն դէմ կրնան ըլլալ, և ան յանցանքները ընողներուն համար ծանր պատիժներ որոշուած են :

Եւ լրագիրները որոնց մէջ նաեւ հեռաւոր գաւառներուն առողջութեան վիճակը ստորագրուած է, շուտով ու անվրէպ Ընողջութեան տեսանին կը հասնին տէրութեան թղթատարովը, և երբեմն առանձին սուրհանգակ կը խրկուի՝ թէ որ խիստ հարկաւոր պատճառ մը ըլլայ : Եւ նոյն ատեանը հասարակաց առողջութեան վերաբերեալ ինչ հարկաւոր գիտնալու բաներ որ կան՝ կը տեղեկանայ միշտ, ու մէկէն գլխաւոր հիւպատոսներուն կ'իմացընէ :

Եւ համառօտ տեղեկութեամբս ալ կրնայ մարդ բաւական ըմբռնել թէ Լազիպտոսի մէջ քառասնորդական զգուշութիւնը ինչ վիճակի մէջ է, և թէ ինչ աստիճանի կատարելութիւն առած է, և հիմակուան կարգերուն կանոններուն նայելով անանկ եղած է՝ որ ան ընդարձակ երկիրները ուր որ սովորաբար ժանտախտը շատ ջարդ կ'ընէ, կարծես թէ մէկ պզտիկ ցանկապատի մը մէջ ամբողջութեամբ են :

Ինչուան հիմա ինչ որ ըսինք՝ ամէն ալ Լազիպտոսի ներսի ու դրսի կողմերը եղած քառասնորդական զգուշութեան համար էր : Հիմա գանք առողջութեան կանոններուն վրայ խօսելու, որով Լազիպտոսի օրէնսդրին մեծանշանութիւնը և մտքին ընդարձակութիւնը կը տեսնուի, և թէ իր երկրին վրայ որչափ խնամք ունի օրէ

օր լաւցընելու ու օգտակար ընելու : Եւ տուած իրեն խնամոցը յանձնած է եղեր այնչափ ժողովուրդը փոխադրական հիւանդութիւններէ ազատելը, որ կրնային դրսի երկիրներէ իրենց վրայ գալ. ուստի ինքը փոխարքան նոր նոր կարգադրութիւններով ուրիշ հնարքներ ալ գտաւ իր տէրութեանը մէջ առողջութեան վերաբերեալ միջոցները օրէ օր լաւցընելու :

Ընողջութեան ատեանը յօժարութեամբ յանձն առաւ փոխարքային մեծ վստահութեամբ դրած պարտքը. և շուտով կատարելու համար մէկէն ձեռք զարկաւ առողջութեան հարկաւոր եղած զօրաւոր ու դիւրին միջոցները քննելու իմանալու. ասանկով քիչ ատենի մէջ առողջութեան վրայ գիրք մը հանեց, որուն մէջ ինչ կերպերով որ երկրի մը առողջութե վիճակը կըրնայ լաւցուի՝ ամէն ալ դրուած է : Եւ գիրքը 1844ին հրատարակուեցաւ, և ան ատենէն բոլոր Լազիպտոսի մէջ ամենայն ճշգրտութեամբ գործ դրուեցաւ : Եւ դիւս անդին երկրին երեսը տարածուած ապականեալ ջրերը ցամքեցուցին. գերեզմաննոցները որ առաջ քաղաքներու ու գեղերու մէջ շինուած էին՝ բնակութիւն եղած տեղերէն հեռացուցին, և աւելի պատշաճ տեղուանք դրին, նոյնպէս կտաւ ու կանեփ թրջելու աւազաններուն տեղերը փոխեցին : Եւ զաճ ձուկի, թարմ ձուկի, մսեղէններու վաճառքները, և ան տեսակ նիւթերը որ գէշ արտաշնչութիւն մը ընելով օդը կրնան ապականել՝ չափաւոր հեռաւորութեամբ զով տեղուանք տարին : Բաղաքներու մէջ մասնաւոր մարդիկ դրուեցան որ ամէն օր ուտելու բաները, թէ կաթնեղէն՝ թէ հաւկրթեղէն ըլլայ և թէ մսեղէն, և մանաւանդ սովորական ուտուելու բաները քննեն, ու գէշ տեսակ ըլլալուն պէս արգիլեն որ չըծախուի :

Բաղաքներու և գեղերու մէջ եղած անթիւ աղբիւրները և ուրիշ

աղտեղութիւնները որ լեռան պէս դի-
զուած կը կենային, ու օդը չկարենա-
լով շարժի՝ կ'ապականէր, ըստ մեծի
մասին վերցուեցան, հետ զհետէ ալ
աղտոտած երկիրները կը մաքրուին
ու կը շտկուին :

Ընողջութեան ատենին մէկ մեծ
բարերարութիւն ալ, որուն համար բո-
լոր Լազիպտացիք երախտապարտ պի-
տի ըլլան, աս եղաւ որ պատուաստ՝ ը-
նելու սովորութիւնը բոլոր Լազիպտոս
մտաւ : Եւ բանիս համար շատ մար-
դիկ որոշուած են, և իրենց պարտքն
է ամէն բանէ առաջ աս բարեգործու-
թիւնը կատարել. որով ամէն տարի
հազարաւոր անձինք, որոնք օր մը
իրենց հայրենեացը կրնան օգտակար
ըլլալ, աս սքանչելի գիւտով կ'ազա-
տին մահուանէ : Իրեք ամիսը մէյմը
թղթեր կ'ելեն, որոնց մէջ նշանած
է ամէն գաւառ պատուաստած մար-
դիկներուն թիւը. անով յայտնի կ'ի-
մացուի թէ ինչ մեծ գործունէութի-
կայ Լազիպտոս առողջութեան ա-
րուեստին աս ճիւղը՝ ի գործ դնելու
համար :

Եւ զգուշութիւններէն զատ ամէն
քաղաքներու և գաւառներու մէջ ալ
բժիշկները պարտական են տեղացւոց
ծառայելու. և աս օգնութիւնները
փոխարքային առատաձեռնութեամբ
բը ձրի կ'ըլլան ժողովրդեան, ինչպէս
նաեւ գեղերը ձրի կը տրուին :

Հոս չենք ուզեր ամէն բան ման-
րամասնաբար պատմել. վասն զի թէ
արեւելք և թէ Լաւրոպա եղող ան-
կողմնասէր մարդիկ ամէնքն ալ գի-
տեն որ Լազիպտոսի փոխարքան ա-
ռողջութեան ամէն միջոցները ամե-
նայն կերպով կատարելագործեց՝ որ-
չափ որ կարելի էր մարդկօրէն : Իսկ
որոնք որ աս ճշմարտութեանը չեն
հաւանիր, անոնց գործքով կը ցուցը-
նենք աս բանս, թէ ծանոթաբար հե-
տէ պահեսեցաւ, ու ասանքովն ափսէն ի
վեր Լազիպտոսէն բոլորովին վերցուեցաւ :

Եւ զատ նաեւ փոխարքան հի-
ւանդութիւններով մեռնողներուն թի-
ւը զգալի կերպով քիչնալը մէկ նոր
ապացոյց մըն է որ չենք կրնար չյիշել,
և այսպէս յայտնի կը տեսնուի Լազիպ-
տոսի մէջ քառասնորդական զգուշու-
թիւն հաստատողներուն և առողջու-
թեան արուեստը մտցնողներուն ի-
մաստութիւնը :

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Լոյսերոս փաստար կենդանիները շարքելու
հարսէնք :

Թարեւոր : — Թարթուրն երբ ջարդե-
լու համար պէտք է ծառերուն վրայ
անոնց բոյներն ու հակիթները գըտ-
նել ու այրել : Եւ ատ թռչուններ ալ
կան որ թրթուրները կը ջարդեն, բա-
ւական է որ փաստար թռչուննե-
րէն չըլլան :

Սահակ : — Հասարակ մամուկը պար-
տէզի խիստ քիչ փնաս կ'ընէ. բայց տե-
սակ մը մամուկ կայ որ միշտ գետնի
վրայ կը պտըտի, ու բոյսերուն հուն-
տը՝ մանաւանդ ստեպղինի՝ հունտը
կը փճացընէ. աս տեսակ մամուկները
երբեմն այնչափ շատ կ'ըլլան որ բոլոր
հունտերը կ'ապականեն : Արովհետեւ
թացութիւնը իրենց փնասակար է,
օդը չոր ու տաք եղած ատենը պար-
տէզդ կրնաս թեթեւ մը ջրել. անով
կը փախչին մէկգի կ'երթան : Պարզ
ջրի տեղ կրնաս ձանձախարիթը՝ ջրով
եփել ու ան ջուրը գործածել :

Վեհի ճար : — Լորկիր մը գետնի
մարէ մաքրելու կերպը աս է. երբոր
օդը տաք ու թաց է՝ ամէն օր արեւը
ելլելէն առաջ կամ մտնելէն երկու
ժամ ետքը ձեռքդ թաղար՝ մը ու
կանթեղ մը առած ելիր, հողէն դուրս
եղածները առ ու թաղարին մէջը
ձգէ. իսկ որոնք որ կէս մը հողին մէջ